

Розвиток капіталізму в Україні пов'язувався виключно з його дрібнобуржуазним напрямом і з формою кооперації як визначального образу, де він знаходився у найбільш сприятливому природному становищі.

Тому стара кооперація, особливо в Україні, сама по собі становила форму розвитку капіталістичних відносин навіть у системі радянської влади (за умови залишення її колишніх форм організації). Часта зміна влади (з основами приватногосподарського розвитку) сприяла в перші роки після революції збереженню капіталістичних основ у старій кооперації в Україні. У ній ще не відбулася Жовтнева революція, яка скинула б капітал, що експлуатував велику масу виробників. Навпаки, капіталістична система в особі старої кооперації продовжувала ще розвиватись, особливо в сполучі з петлюрівською владою, і становила єдиний економічний та політичний сприятливий для її природи дрібнобуржуазний комплекс. Поголовне кооперування населення, яке потрібно було зробити радянській владі в Україні, стало майже неможливим у справі підкорення дрібних виробників у добровільних умовах за ленинським баченням. В існуючих складних умовах більшовики розпочали «поголовне» кооперування для «перелому» населення до одержавлення в 1920р., недостатньо враховуючи попередні невдачі спроби об'єднати населення в комуні. Ленін, змінюючи тактику, пропонував проводити не одержавлення населення, а так звану «поголовну кооперацію» через взаємодію із старою кооперацією. Він вказував, що потрібно знайти заохочення для них, які у цьому разі організують здійснення даного процесу. Створюючи систему опори влади в дрібнотоварному виробництві – споживчу кооперацію, Ленін передусім визначив для неї організаційні принципи на IX з'їзді партії. Але у практиці виконання їй одразу відвели підпорядковане у роботі, зовсім не самостійне місце, а під контролем Наркомпроду та ВРНГ.

Саботаж старих кооператорів розпочався під час активних дій радянської влади з «поголовного» кооперування всього населення. Очолена, в тому числі старими кооператорами, селянська війна у березні 1921 р. змусила радянську владу піти на нову економічну політику.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. ЦДАГО України. – Ф.340. – Оп.1. – Спр.5356. – Арк.12; 2. Ленін В.І. Лист П.І.Попову // ПЗТ. – Т. 40. – С.341-342; 3. В.Ленін. Доповідь на III з'їзді робітників текстильної промисловості // ПЗТ. – Т.40. – С.321; 4.Ленін В.І. IX з'їзд РКП(б) // ПЗТ. – Т.40. – С.277; 5. Там само. – С.278; 6. Там само. – С.279; 7. Там само. – С.284; 8. Дев'ятий съезд Российской Коммунистической партии (Стенографический отчет 29 марта – 4 апреля 1920 г.). – М., 1920 г. – С.343; 9. Ленін В.І. IX з'їзд РКП(б) // ПЗТ. – Т.40. – С.278; 10. Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. – Бюллетень 57. – С.260.

О.В. Разиграев

СТАНОВЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ: 1919-1921 РР.

Через історичні обставини західноволинські землі між двома світовими війнами перебували у складі II Речіпосполитої. Польсько-українські суспільно-політичні стосунки в зазначений період були забарвлені напруженістю та драматизмом. Тому одним з головних знарядь польської адміністрації у системі примусу щодо українства стали структури державної поліції. Їх діяльність суперечливо та неоднозначно оцінювало й оцінює історична наука. Українська радянська історіографія розглядала польську поліцію лише в контексті боротьби з комуністичним та робітничим рухом. Сучасна вітчизняна історіографія практично не торкається питання діяльності польської поліції у Західній Волині, в тому числі становлення регіональної та внутрішньої структури органів внутрішніх справ. Організація та діяльність поліції у загальнопольському контексті, де присутні поодинокі волинські фрагменти, стала предметом дослідження ряду польських дослідників. Серед них виділяються такі дослідники, як А. Місюк¹, А. Пеплонський² та р. Літвінський³.

З урахуванням наукової (та й практичної) значущості теми, метою статті є дослідження процесу становлення польських правоохоронних структур на теренах Західної Волині в умовах польсько-української, а згодом і польсько-радянської воєн 1919-1920 років.

У другій половині травня 1919 р. Західна Волинь потрапила під контроль II Речіпосполитої. Перед польською адміністрацією на цих землях поряд із питанням організації апарату державної влади гостро постала проблема формування правоохоронних структур, які б мали відповідати за стан громадського спокою та суспільної безпеки. Від вибору відповідної моделі організації правоохоронних структур залежали не тільки успіхи у творенні політичної адміністрації, а й швидка інкорпорація регіону до складу нововідродженої II Речіпосполитої.

Напередодні вступу польських військ у Західну Волинь функції з охорони громадського спокою та суспільної безпеки виконували місцеві структури правоохоронного характеру. Залежно від

.....
регіональних умов, національних та політичних груп, які їх творили, вони називались «народною міліцією», «міською міліцією», «громадською сторожею», «народною сторожею»⁴. Становлення органів внутрішніх справ у Західній Волині проходило нерівномірно й було пов'язане з етапами просування польського війська вглиб регіону. 7 червня 1919 р. на зайнятих польськими військами теренах Західної Волині у складі спеціальної адміністративної структури – Цивільного управління східними землями (ЦУСЗ) – було утворено «Управління повітів Волині», котре охоплювало Луцький, Ковельський та Володимирський повіти. З моменту заснування Управління розміщувалось у місті Ковелі; згодом воно було перенесено до Луцька. Питаннями розбудови правоохоронних органів на зазначених землях займалось Управління безпеки ЦУСЗ. Натомість функції з охорони громадської безпеки були довірені комунальній поліції та польовій жандармерії⁵.

Комунальна поліція стала одним з перших підрозділів органів внутрішніх справ, який поширив свою діяльність на Західну Волинь у травні-серпні 1919 р. Вона була утворена згідно з декретом Ю. Пілсудського від 9 січня 1919 р. й функціонувала під наглядом міністра внутрішніх справ та органів місцевого самоврядування. Керівний склад зазначеної одиниці призначався міністром внутрішніх справ. Фінансування новоствореної формації відповідно до декрету «Про комунальну поліцію» перебувало у віданні Скарбу держави (Міністерства фінансів – О.Р.) та магістрату. Крім того, органи місцевого самоврядування були зобов'язані безкоштовно надавати службовцям комунальної поліції приміщення як для виконання своїх функцій, так і з метою приватного проживання (сталого та тимчасового). Організація комунальної поліції проводилась за військовим взірцем, а особовий склад формувався шляхом добровільного набору кандидатів. Претендент на службу в рядах поліції повинен був мати вік не менше 25 років; володіти відповідними здібностями до служби та відмінним фізичним здоров'ям; вільно знати польську мову на усному та письмовому рівнях.

Організація комунальної поліції в місті Луцьку тривала з 21 червня по 16 липня 1919 р. Джерела свідчать, що перехід правоохоронних функцій від міської міліції до комунальної поліції проходив мирно й толерантно. Комісар Луцького повіту (голова адміністративної влади в організаційній структурі ЦУСЗ – О.Р.) та новопризначений начальник комунальної поліції Г. Прушинський навіть висловили письмову подяку колишньому голові міської міліції Луцька А. Марковському й усьому корпусу міліції загалом.⁶

Комунальна поліція Луцька розташовувалась на вулиці Кредитовій неподалік від кафедрального костелу Петра і Павла. У червні 1919 року місто Луцьк було поділено на три поліцейні райони (у вересні постав четвятий район – О.Р.). В кожному районі функціонував комісаріат поліції та по шість постерунків.⁷ Крім того, поліція мала у розпорядженні резервний підрозділ у кількості 10 осіб. В липні 1919 року штат працівників комунальної поліції складався з близько 109 службовців; у жовтні чисельність останніх становила вже 120 осіб.⁸

Слід зазначити, що окрім головного завдання, яке полягало у охороні громадського порядку та суспільної безпеки, комунальна поліція виконувала чимало доручень магістрату міста. Вже у перших наказах начальник поліції наголошував на необхідності поліцейного нагляду за щоденним прибиранням усіх вулиць міста Луцька. Це розпорядження стосувалось як державних установ, так і приватних будинків.⁹ Більше того, санітарний відділ комунальної поліції проводив нагляд за дотриманням відповідного стану чистоти крамниць, ринків, закладів громадського харчування, перукарень та лазень.¹⁰ У віданні поліції перебували контроль за дотриманням реєстрації транспортних засобів (реєстрації підпадали навіть велосипеди – О.Р.), облік коней з метою запобігання викрадення останніх.¹¹ Водночас, поліція контролювала торгівлю кінями під час ярмарків.¹²

Одночасно із становленням поліцейних структур у Луцьку відбувалось формування комунальної поліції міста Ковеля, Любомля, Ровно, Острога, Дубно та Корця. Становлення комунальної поліції на теренах Володимира-Волинського мало свої особливості. Якщо у Луцьку комунальна поліція заступила структури самоврядної міської міліції, то у Володимирі-Волинському наприкінці листопада 1918 року польський «Громадянський комітет», який був утворений в умовах австро-угорського контролю, за допомогою спеціально запрошених членів товариства «Кресової сторожі» з м. Любліна та місцевих поляків організував Володимирську команду міліції під керівництвом М. Гужковського. Штат цього правоохоронного корпусу складала понад дві сотні службовців.¹³ Після вступу польських військ у Володимир-Волинський функції з охорони громадської безпеки корпус передав комунальній поліції.

17 січня 1920 р. Ю. Пілсудський на базі Волинського округу ЦУСЗ створив Цивільне управління земель Волинських і фронту Подільського (ЦУЗВІФП).¹⁴ У рамках зазначеного

.....
адміністративного утворення на початку лютого 1920 року почали поставати спеціально організовані на військовий взірць поліційні структури – т.зв. «кресова поліція» або «поліція ЦУЗВІФП». Законодавчо вони були затверджені лише 5 травня 1920 р.¹⁵ Першим комендантом поліції ЦУЗВІФП став комісар Я. Маньчак.¹⁶ У березні 1920 року до складу поліції Волинського округу входили наступні територіальні одиниці: команда Луцького повіту (організована у Луцьку, Рожищах та Торчині, налічувала 140 службовців), команда Ровенського повіту (організована у Ровно, Сарнах та Олеську, налічувала 50 службовців), команда Володимирського повіту (організована у Володимирі-Волинському, чисельність – 51 службовець), команда Кременецького повіту (організована в Кременці, Шумську, Радзівілові, Вишнівці, налічувала 98 службовців), команда Дубенського повіту (організована в Дубно, Олиці та Берестечку, налічувала 118 службовців), команда Острозького повіту (організована в Острозі і Здолбунові, чисельність – 71 службовець), команда Ковельського повіту (організована у Ковелі, налічувала 59 службовців). До Волинського округу належали й команди поліції Зяславського (організована в Зяславі, Славуті, Шепетівці, Білогрудку, Грицьові й Лабуні, налічувала 103 службовці)¹⁷ й Звягельського повітів (організована в Звягелі, Корці, Любажі й Полонному).¹⁸

Безпосередню діяльність поліції ЦУЗВІФП допомагають прослідкувати щотижневі рапорти старост щодо суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації на теренах Західної Волині. 31 березня 1920 р. Ровенський повітовий староста у ситуаційному рапорті позитивно оцінив діяльність поліції. Проте його непокоїв шалений сплеск бандитизму. Він повідомляв, що в одному з розбійних нападів брали участь навіть місцеві поліціанти. Загалом на теренах Ровенського повіту в зазначений період, як засвідчують рапорти, постійно функціонували чотири злочинні угруповання.¹⁹ Староста Зяславського повіту у рапорті за період 24 квітня-4 травня 1920 р. відзначив позитивну та енергійну діяльність поліції у боротьбі з бандитизмом. Водночас староста повідомив про відсторонення місцевого коменданта поліції від виконання службових обов'язків у зв'язку із зловживанням останнім своїм посадовим становищем.²⁰ Наприкінці травня 1920 р. до староства Звягельського повіту приїхав представник уряду УНР з наміром розпочати формування української поліції й адміністрації на східних теренах повіту. Однак, як повідомив староста Звягельського повіту у відповідному рапорті, «делегат зіткнувся із опором місцевої польської адміністрації і поліції..., погодився з ним й мирно залишив терени повіту».²¹ 3 червня 1920 р. «за підозрою у більшовизмі» поліція заарештувала керівництво Лабунської гміни (Зяславський повіт). У липні 1920 р. службовці поліції міста Луцька займались обліком місцевих мешканців, які відмовлялись безоплатно виконувати громадські роботи на вимогу магістрату (у переважній більшості це було копання окопів – О.Р.). Особи, які не бажали виконувати вищезазначені повинності, мали право звільнитись від виконання останніх шляхом внесення до каси магістрату відповідної фінансової суми²².

Польова жандармерія. Головний тягар обов'язків з утримання громадського порядку та суспільної безпеки на теренах Західної Волині (в рамках ЦУСЗ та ЦУЗВІФП) виконувала польова жандармерія. Згідно з циркуляром Головного комісара ЦУСЗ від 21 червня 1919 р. польова жандармерія поділялась на дві групи – повітову і прифронтову.²³ Прифронтова жандармерія була повноцінною військовою одиницею й провадила діяльність на терені безпосереднього збройного конфлікту. Натомість повітова жандармерія виконувала функції з охорони громадського порядку та суспільної безпеки на правах тимчасових правоохоронних органів. Зазначена структура функціонувала як виконавча одиниця адміністративної влади.

Умови прийняття кандидатів до лав жандармерії були тотожні в усіх регіонах держави: польська національність, вік від 19 до 35 років, позитивний висновок лікарської кваліфікаційної комісії, знання польської мови на усному та письмовому рівнях. У справах організації, професійного вишколу, дисципліни, озброєння польова жандармерія підпорядковувалась військовому керівництву, а у адміністративній та фінансовій сфері – місцевому повітовому комісарові. Останній був наділений правом видавати структурам жандармерії обов'язкові до виконання розпорядження та рекомендації. За посередництвом військового керівництва голова адміністративної влади як заохочував, так і карав (оголошував догани – О.Р.) жандармів. Окрім того, усі військові інструкції, котрі торкалися адміністративної сфери, обов'язково візувались повітовим комісаром. Вищезазначена службова залежність польової жандармерії від політичної влади стала причиною постійних конфліктів між військовим та адміністративним керівництвом. Підрозділи жандармерії у повсякденній діяльності формально ставились до розпоряджень ЦУСЗ, визнаючи накази лише безпосереднього військового керівництва.

На теренах повіту польова жандармерія поділялась на взводи (дільниці) та постерунки. Локалізацію та чисельність постерунків визначала адміністративна влада при погодженні з місцевим

.....
військовим керівництвом. Оптимальний штат польової жандармерії на повіт складався з одного офіцера війська та 150 рядових. На Волині зафіксовані представництва (експозитури – О.Р.) польової жандармерії у Луцькому, Ковельському, Ровенському, Володимирському, Дубенському, Кременецькому, Острозькому, Зяславському та Звягельському повітах. Експозитура польової жандармерії у Луцькому повіті складалась з 4 взводів – в Луцьку (постерунки у Піддубцях, Лаврові, Торчині та Несвічі), Рожищі (постерунки в Ківерцях, Уляниках, Соколі, Рожищі та Доросинцях), Колках (постерунки в Маневичах, Чарторийську, Софіївці, Колках та Тростянці), Володимирці (постерунки у Рафалівці, Городці, Березниці та Володимирці).²⁴

Прослідкувати діяльність жандармерії непросто з огляду на фрагментарний характер джерельної бази, яка у переважній більшості представлена звітною документацією старост та скаргами місцевих мешканців на зловживання зазначеного підрозділу. Наприклад, наприкінці березня 1919 року Ровенський повітовий староста позитивно оцінив діяльність жандармерії. Однак, уже у травні-червні того ж року він заявив, що остання не є в стані побороти бандитизм на теренах повіту.²⁵ Звягельський староста у звіті від 8 травня 1920 р. скаржився на недостатню кількість постерунків жандармерії та піднесення більшовицької агітації на теренах повіту.²⁶ Зяславський повітовий староста у звіті від 24 квітня 1920 року схвально відгукнувся про діяльність жандармерії, відзначивши позитивні результати діяльності на ниві боротьби з бандитизмом та більшовизмом.²⁷ 27 квітня 1920 року загони польової жандармерії у Луцьку заарештували 34 особи, а 8 травня 1920 р. – 70.²⁸

Внаслідок недостатнього фінансового забезпечення та низького стану професійного вишколу польова жандармерія припустилася на теренах Західної Волині чималой кількості зловживань. Так, 22 серпня 1919 р. мешканці с.Несухожи Ковельського повіту звернулись до адміністративного керівництва із скаргою на протиправну діяльність польової жандармерії. Місцеві жандарми вимагали від селяни 9 пудів жита, й щодня приїздили за картоплею.²⁹ З метою роз'яснення ситуації ковельський повітовий комісар звернувся з письмовим поданням щодо проведення службового розслідування до керівництва жандармерії у Ковелі. У листі-відповіді військово керівництво повідомило повітового комісара, що жандарми лише прохали місцевого солтиса провести закупівлю жита, адже протягом двох місяців вони не отримували провіанту. Вищезазначена відповідь не задовольнила адміністративну владу, яка мала намір повести власне розслідування. Однак така спроба наштотувалась на жорсткий опір командування польової жандармерії.³⁰

Організаційна робота з творення правоохоронної системи у Західній Волині була перервана наступом Червоної армії влітку 1920 року. Евакуйовані з Західної Волині поліційні сили скеровувались до Лодзі, Пьотркова та Познані, де й були розформовані у серпні 1920 р.. Під натиском переважаючих сил польського війська, яке почало контрнаступ 16 серпня, радянські війська були змушені відступати. У вересні 1920 р. польські війська повторно зайняли Західну Волинь. В окреслений період під керівництвом Головної команди державної поліції була створена Команда поліції теренів етапних і прифронтових з центром у місті Константинові (неподалік Варшави – О.Р.). Новостворену інституцію очолив інспектор Т. Збожек.³¹ Підпорядкування поліції теренів етапних і прифронтових Головній команді державної поліції свідчило як про перехідний характер першої, так і про підготовчу роботу над централізацією органів внутрішніх справ загалом.³²

Команда поліції теренів етапних і прифронтових займалась формуванням так званого «поліційного резерву» з правоохоронців, які походили з центральних та західних регіонів II Речіпосполитої. Центром формування нового кадрового потенціалу для відновлення правоохоронних структур у Західній Волині стало Лодзьке воеводство. Комплектування поліцейських загонів проводилось шляхом виділення службовців як із резервного підрозділу державної поліції Лодзі, так і внаслідок агітаційно-мобілізаційної роботи серед місцевих мешканців. Організовані загони без належного озброєння, вишколу, матеріального забезпечення направлялись на Волинь. Сили поліції, сформовані у Константинові, прибували у Західну Волинь разом із делегованими на зайняті польським військом землі старостами. Головне завданням новоприбулих правоохоронців полягало в охороні громадської безпеки та творенні нових поліційних структур. 1 січня 1921р., відповідно до розпорядження Команди поліції теренів етапних і прифронтових, було скеровано 47 поліціантів з Лодзького округу, а з 23 лютого того року – 64.³³

1 вересня 1920 р. нечисельний підрозділ поліціантів з Лодзі на чолі з підкомісаром С. Фіхною прибув у Луцький повіт і розпочав діяльність з розбудови правоохоронних структур р. За невеликий термін у м. Луцьку постали два комісаріати поліції; постерунки розгорнули свою діяльність у кожній гміні.³⁴ Восени того ж року за активної участі комісара Т. Вонжа розпочались формування структур правоохоронних органів Дубенщини.³⁵ 27 жовтня 1920 р. поліцейський загін у кількості 60-ти осіб на

.....
чолі з підкомісаром С. Чеслаком прибув до Ровенського повіту.³⁶ 1 грудня 1920 р. за головування комісара К. Савицького постали перші підрозділи поліції Острозького повіту. На початку січня 1921 р. під керівництвом комісара К. Івановського розпочалось становлення поліції Любомльського повіту.³⁷

У розбудові правоохоронних органів траплялося чимало перешкод. Поряд з важкими матеріальними умовами зафіксовані були й внутрішньоорганізаційні непорозуміння з військовою та адміністративною владою. Одним із каменів спотикання стало питання розмежування сфери компетенції поліції та війська. Зловживання владою з боку військових й подальша деструктивна діяльність польової жандармерії (до березня 1921 року – О.Р.) істотно гальмували процес становлення уніфікованих поліцейних структур. Зростанню довіри до правоохоронних органів серед місцевого населення не сприяло й моральне обличчя службовців поліції Західної Волині. Непрофесійний набір кадрів за посередництвом Команди поліції теренів етапних і прифронтових, незнання місцевої специфіки та поліцейної тактики, невирішене політичне майбутнє й важка повоєнна матеріальна ситуація стали серйозною перешкодою для діалогу між місцевими мешканцями та силами поліції.

Наприкінці 1920 року відбулися зміни в організаційно-структурному функціонуванні поліції Західної Волині. Вони були пов'язані з утворенням – відповідно до рішення Ради Міністрів II Речіпосполитої від 18 листопада 1920 р. – тимчасового Волинського округу (органу 2-ї інстанції на правах воєводства – О.Р.).³⁸ Проте згідно з розпорядженням міністра внутрішніх справ Л. Скульського від 13 грудня 1920 р. Волинський, Поліський та Новогрудський адміністративні округи були включені до сфери впливу закону «Про державну поліцію» від 24 липня 1919р.³⁹ Відповідно до зазначеного нормативно-правового акту поліція окреслених теренів отримала державний статус: були утворені Волинська, Поліська й Новогрудська окружні команди державної поліції. Однак офіційно заснування Команди поліції XIII (Волинського округу) датується 1 лютим 1921 р.⁴⁰ Остаточний перехід правоохоронних функцій від загонів польової жандармерії до структур державної поліції відбувся вже в рамках новоутворених воєводств лише у лютому 1921. Натомість команда поліції теренів етапних і прифронтових остаточно припинила свою діяльність 14 березня 1921 р. Ліквідаційна комісія у зв'язку з необхідністю урегулювання кадрових та фінансових питань колишніх службовців зазначеної інституції провадила свою діяльність до початку 1922 року.⁴¹

Отже, генезу польських правоохоронних органів у Західній Волині хронологічно можна поділити на два умовні етапи. Перший (охоплював травень 1919-липень 1920 рр.) характеризувався переходом функцій з охорони громадського порядку від місцевих правоохоронних структур до підрозділів комунальної поліції на території міст та до загонів польової жандармерії у сільській місцевості. З січня 1920 р. на Волині почалась розбудова поліції «Цивільного управління земель Волинських і фронту Подільського» (ЦУЗВІФП), яка відома в польській історіографії як «кресова поліція». Другий етап (охоплював вересень 1920 – лютий 1921 рр.) пов'язаний із відновленням польських поліцейних формувань під керівництвом Команди поліції теренів етапних і прифронтових з центром в Константинові. Перехід «на мирні рейки» у жовтні 1920 р. й утворення 1 лютого 1921 р. Команди державної поліції XIII (Волинського) округу завершив становлення правоохоронних органів у Західній Волині.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Misiuk A. Policja Państwowa 1919-1939: powstanie, organizacja, kierunki działania. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1996. – 370s; 2. Peplowski A. Policja Państwowa w systemie organów bezpieczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej. – Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, 1991. – 192 s; 3. Litwiński R. Korpus policji w II Rzeczypospolitej. Służba i życie prywatne. – Lublin, 2007. – 583s; 4. Strzelecki W. Bezpieczeństwo na ziemiach Polski. Od kmiecia grodowego do granatowej armii. – Warszawa, 1934. – S.10; 5. Śleszyński W. Bezpieczeństwo wewnętrzne w polityce Państwa Polskiego na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej. – Warszawa: Wydawnictwo Rytm, 2007. – S.72; 6. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО).– Ф.158 (Магістрат міста Луцька). – Оп.5. – Спр.27.– Арк.15, 23; 7. ДАВО. – Ф.158. – Оп.5. – Спр.27. – Арк.28; 8. ДАВО. – Ф.58 (Цивільне управління земель Волинських і фронту Подільського). – Оп.2. – Спр.35. – Арк.1; 9. ДАВО. – Ф.158. – Оп.5. – Спр.27.– Арк. 23; 10. ДАВО. – Там само. – Арк. 56; 11. ДАВО. – Ф.58. – Оп.2. – Спр.11.– Арк.1-5; 12. ДАВО.– Ф.58. – Оп.2. – Спр.4. Рапорт начальника поветовой полиции о назначении ответственных лиц для ведения контроля за торговлей скотом (11.1919). – Арк.2; 13. Gierowska-Kałuż J. Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich (19 lutego 1919 r. – 9 września 1920 r.). – Warszawa: Wyd. Nertion. Instytut Historii PAN, 2003. – S.339; 14. Rozkaz Naczelnego Wodza Wojsk Polskich w przedmiocie utworzenia Komisariatu Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego (17.01.1920) // DzU ZCZW i FP. –1920. – Nr.1 – Poz.1. – Warszawa: Druk.»Praca». – S.1; 15. Rozporządzenie Komisarza Naczelego Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego w przedmiocie organizacji policji (5.05.1920) // DzU ZCZW i FP. – 1920. – nr.8. – poz.114 – Warszawa: Druk.»Praca». – S.57; 16. ДАВО. – Ф.1.

.....
Вольнская воеводская команда государственной полиции. – Оп.4а. – Спр.47. – Арк.39; 17. ДАВО.– Ф.58. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.12-13; 18. ДАВО. – Ф.58. – Оп.1. – Спр.2.. – Арк.29; 19. ДАВО. – Ф.58. – Оп.3. – Спр.4.). – Арк.4,12; 20. ДАВО. – Ф.58. – Оп.3. – Спр.2.-Арк.6,9,19; 21. ДАВО. – Ф.58.-Оп.1.- Спр.2.– Арк.36; 22. ДАВО. – Ф.158. – Оп.5. – Спр.38. – Арк.9,14; 23. «Okólnik Komisarza Generalnego Ziemi Wschodnich do komisarzy okręgowych, Delegata dla Zarządu Powiatów Wołyńskich i komisarzy powiatowych w przedmiocie organizacji żandarmerji polowej (21.06.1919)» // DzU ZCZW. – 1919. – Nr.8 – Poz.67 –Warszawa: Tłoczono w Drukarni Państwowej. –S.75; 24. ДАВО. Ф.58. – Оп.2. – Спр.1. – Арк.65; 25. ДАВО. – Ф.58. – Оп.3. – Спр.4. – Арк.1, 21; 26. ДАВО. – Ф.58. – Оп.1. – Спр.2.– Арк.9; 27. ДАВО. – Ф.58. – Оп.3. – Спр.2. – Арк.6; 28. ДАВО. – Ф.58. – Оп.2. – Спр.1. – Арк.125-126; 29. ДАВО. – Ф.58. – Оп.2. – Спр.22.. – Арк.1; 30. ДАВО. – Там само. – Арк.8; 31. Grabowiecki E. Dziesięciolecie służby bezpieczeństwa w Polsce Odrodzonej. – Warszawa: Gazeta Administracji i Policji Państwowej, 1925. – S.6; 32. Śleszyński W. Op.cit., S.89; 33. Archiwum Państwowe w Łodzi. – Zesp.183. (Komenda Wojewódzka Policji Państwowej w Łodzi). – Sygn.9. Rozkaz Komendy Okręgu Łódzkiego PP nr.1-52, Rok.1921. – S.17, 23; 34. ДАВО. – Ф.1. – Оп.4а. – Спр.47.– Арк.41; 35. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф.87 (Дубенское поветовое управление государственной полиции). – Оп.1. – Спр.12.– Арк.1; 36. ДАВО. – Ф.1. – Оп.4а. – Спр.47. – Арк.12; 37.Там само. – Арк.17; 38. Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie (1921-1939). – Warszawa: Wydawnictwo Polskiej Akademji Nauk, 1988. – S.15-16; 39. «Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 grudnia 1920 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy o policji państwowej z dnia 24 lipca 1919 r. na obszarze okręgów administracyjnych Wołyńskiego, Poleskiego i Nowogródzkiego» // DzURP. – 1921r – Nr.3 – Poz.15. – Warszawa: Tłoczono w Drukarni Państwowej. – S.34; 40. Rozkaz dzienny Komendanta PP XIII Okręgu w Łucku №39 dnia 25 września 1925 r. – Łuck: Druk.Kom. XIII Okręgu w Łucku, 1925 r. – S.1; 41. Archiwum Państwowe w Łodzi. – Zesp.183. (Komenda Wojewódzka Policji Państwowej w Łodzi). – Sygn.9. Rozkaz Komendy Okręgu Łódzkiego PP nr.1-52, Rok.1921. – S.142.

О.А. Мельничук

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКАРНЯНОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ З ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ В УКРАЇНІ У 20 – 30-Х РР. ХХ СТ.

Одним із найпоширеніших видів соціального страхування впродовж 1920-х років було страхування із тимчасової непрацездатності. За кодексом законів про працю УСРР 1922 р. допомога з тимчасової непрацездатності призначалася, якщо втрата заробітку була пов'язана із хворобою, травматизмом, карантинном, вагітністю та пологами, доглядом за хворим членом сім'ї¹. Правом на отримання допомог із тимчасової непрацездатності користувалися всі застраховані, які на момент втрати працездатності працювали за наймом на державних, громадських, кооперативних, орендних чи приватних підприємствах, установах, організаціях або у фізичних осіб. Тимчасово непрацездатним гарантувалася виплата допомоги у розмірі втраченого заробітку². Такий варіант соціального захисту був ідеальним із позицій радянської ідеології, однак майже нереальним в практичній реалізації. З одного боку, це пояснювалося важким фінансовим становищем страхових органів. З іншого, – у зменшенні оплачених днів із тимчасової непрацездатності радянські органи вбачали успіх роботи по підняттю та зміцненню промисловості, зростання продуктивності праці, формування стійких виробничих кадрів на виробництві. Зважаючи на це, велика роль покладалася на лікарняний контроль, завдання якого полягало у виявленні випадків симуляції хвороби, незаконного володіння коштами страхових органів та належної їх економії.

Проблема лікарняного контролю не була предметом спеціального дослідження. Однак окремі її аспекти розглядалися в контексті загальних питань соціального забезпечення³. Законодавчі основи організації лікарняного контролю містяться у збірниках нормативних актів того періоду⁴. Існує декілька популярних коментарів законодавства, написаних працівниками страхових органів⁵. Про практику діяльності органів лікарняного контролю можна дізнатися із періодичної преси та окремих архівних матеріалів.

Система лікарняного контролю визначалася порядком отримання допомоги. Так відповідно до нормативних актів, наявність непрацездатності застрахованих обов'язково мала посвідчуватися лікарем, який видавав особливий листок про непрацездатність. Право його видачі надавалося лікарям державних лікувальних установ, організацій районної допомоги на дому та інших лікувальних установ підвідділу робітничої медицини, а при їх відсутності – органів охорони здоров'я. Лікарі органів охорони здоров'я, передані на договірних засадах на утримання господарських органів та інших лікувальних установ, які не перебували у віданні Народного комісаріату охорони здоров'я (НКОЗ), могли використовувати зазначене право лише із дозволу підвідділу робітничої медицини. Останній, за згодою страхової каси, визначав та публікував список лікарів, які мали право видавати листки непрацездатності. Страхаки могли робити вмотивований відвід щодо окремих кандидату р. В окремих місцевостях при відсутності лікарів таке право надавалося завідуючим фельдшерськими